

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของผู้ทุพพลภาพ

ผู้ทุพพลภาพตามความหมายของสำนักงานประกันสังคม ตามประกาศของสำนักงานประกันสังคม คือ ผู้ที่ไม่สามารถทำงานในหน้าที่เดิมได้เนื่องจากประสบอันตรายหรืออันเนื่องมา
ใช้จากการทำงาน เป็นเหตุให้สูญเสียอวัยวะ หรือสูญเสียสมรรถภาพของอวัยวะอย่างถาวรใน
กรณี ตามรายละเอียดดังนี้

ข้อ 1 เจ้าหน้าที่สำนักงานวินิจฉัยได้เอง

1.1 มือขาดทั้งสองข้าง

1.2 แขนขาดทั้งสองข้าง

1.3 มือข้างหนึ่งกับแขนอีกข้างหนึ่งขาด

1.4 มือข้างหนึ่งกับขาอีกข้างหนึ่งขาด

1.5 แขนข้างหนึ่งกับเท้าอีกข้างหนึ่งขาด

1.6 แขนข้างหนึ่งกับขาอีกข้างหนึ่งขาด

1.7 สูญเสียลูกตาทั้งสองข้างหรือสูญเสียตาข้างหนึ่งกับสูญเสียสมรรถภาพการมองเห็นมากกว่าร้อยละ 90 ขึ้นไป หรือเสียความสามารถการมองเห็นตั้งแต่ 3/60 หรือมากกว่าของตาอีกข้าง หรือสูญเสียสมรรถภาพการมองเห็นมากกว่าร้อยละ 90 ขึ้นไป หรือสูญเสียสมรรถภาพการมองเห็นตั้งแต่ 3/60 หรือมากกว่าของตาทั้งสองข้าง

1.8 โรคหรือการบาดเจ็บของไขสันหลัง เป็นเหตุให้มือหรือแขนทั้งสองข้าง มือข้างหนึ่งกับแขนข้างหนึ่ง มือข้างหนึ่งกับขาอีกข้างหนึ่ง แขนข้างหนึ่งกับขาหรือเท้าอีกข้างหนึ่ง หรือขาทั้งสองข้างกับการขับถ่ายปัสสาวะอุจจาระ สูญเสียสมรรถภาพโดยสิ้นเชิง

1.9 โรคหรือการบาดเจ็บของสมอง เป็นเหตุให้สูญเสียความสามารถของอวัยวะของร่างกายจนไม่สามารถประกอบกิจวัตรประจำวันได้ และต้องมีผู้อื่นช่วยเหลือดูแล

ข้อ 2 ในกรณีนอกเหนือจากหลักเกณฑ์กรณีทุพพลภาพตามข้อ 1 ให้พิจารณาโดยคณะกรรมการพิจารณาประโยชน์ทดแทนในคณะกรรมการแพทย์ในส่วนกลาง หรือคณะกรรมการประกันสังคมจังหวัด ในคณะกรรมการประกันสังคม เป็นผู้พิจารณา

ความหมายของผู้ทุพพลภาพดังกล่าว เป็นการกำหนดโดยสำนักงานประกันสังคม ซึ่งเน้นการสูญเสียอวัยวะที่รุนแรง ขาดความสามารถในการประกอบอาชีพเป็นหลัก เป็นการกำหนดแบบพิเศษเฉพาะในกรณีของผู้ประกันตนเท่านั้น และแตกต่างกันมากกับคำว่าผู้พิการ

ความหมายของผู้พิการ

คนพิการ ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ให้คำจำกัดความว่า “คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่อง ทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ตามประเภทหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งในกฎกระทรวงสาธารณสุข ปี 2537 ได้แบ่งผู้พิการออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. คนพิการทางการมองเห็น
2. คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย
3. คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว
4. คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
5. คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

คนพิการในความหมายของกระทรวงสาธารณสุขไม่ได้นำความสามารถในการทำงานเข้ามาพิจารณา และกระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการส่งเสริมให้คนพิการได้มีชีวิตอยู่ในสังคมปกติให้ได้ เช่น กฎกระทรวง ปี 2537 ได้มีการกำหนดให้มีโควตาการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการของเอกชนที่มีผู้ทำงานมากกว่า 200 คนขึ้นไป ต้องมีการว่าจ้างคนพิการเข้าทำงานไม่น้อยกว่าร้อยละ 0.5 ของลูกจ้างทั้งหมด เป็นต้น

ผลกระทบของความพิการ

เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดความพิการขึ้น ผลตามมามีคือ ความบกพร่องทางร่างกาย ความเสียเปรียบหรือ การไร้ความสามารถ ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้กำหนดความหมายไว้ดังนี้

1. Impairment หรือความบกพร่อง หมายถึงการสูญเสีย หรือความผิดปกติของทางร่างกายหรือจิตใจ เช่น แขนขาด ขาขาด ดาบอด เป็นต้น ซึ่งไม่ได้เน้นความเป็นอยู่ในสังคม ความบกพร่องดังกล่าวจะพบในผู้ทุพพลภาพหรือคนพิการทุกคนไม่มากก็น้อย ความบกพร่องนี้ไม่ได้รวมถึงผลกระทบหรือผลที่ตามมาที่เกิดขึ้น เช่น สภาพสังคมเป็นอย่างไร การทำงานหรือการประกอบวิชาชีพเป็นอย่างไร

2. Disability หรือการไร้สมรรถภาพ หรือไร้ความสามารถของร่างกายหรือจิตใจ หมายถึงการที่บุคคลไม่สามารถหรือไร้ความสามารถในการทำกิจกรรมตามปกติที่คนทั่วไปควรทำได้ เช่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันจนถึงการทำงานตามปกติ เน้นความสามารถของสภาพร่างกายเป็นสำคัญ แต่ไม่เน้นถึงชีวิตและสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. Handicap หรือ ความเสียเปรียบ หมายถึง ความเสียเปรียบในสังคมของบุคคลที่เกิดขึ้นเนื่องจากความพิการหรือความบกพร่องของร่างกายหรือจิตใจที่ไม่ทัดเทียมกับบุคคลอื่นๆ เช่น การว่างงาน การปฏิบัติตัวในที่สาธารณะที่ไม่มีเครื่องช่วย การคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นๆในสังคม เป็นต้น

การพิจารณาผลของความพิการที่เกิดขึ้นนั้น มักถูกพิจารณาเป็น disability หรือ handicap มากกว่า impairment

ความพิการแต่ละประเภทมีผลต่อ disability และ handicap ที่แตกต่างกัน เช่น คนพิการทางสายตาไร้สมรรถภาพเฉพาะการใช้สายตา อาจไม่สามารถอ่านหนังสือหรืองานประดิษฐ์ได้ แต่สามารถทำงานที่ใช้เสียง ใช้มือหรือเท้าได้ เช่น เป็นพนักงานรับโทรศัพท์ เป็นต้น ดังนั้น คนพิการในความหมายของกระทรวงสาธารณสุขจึงสามารถพัฒนาส่งเสริมให้ทำงานได้ตามความเหมาะสม

ผู้ทุพพลภาพตามความหมายของสำนักงานประกันสังคม จึงไม่ใช่ความหมายเดียวกับคนพิการ เนื่องจากถ้าผู้ทุพพลภาพสามารถกลับไปทำงานได้ ผู้นั้นก็จะถูกพิจารณาให้พ้นจากสภาพการเป็นผู้ทุพพลภาพตามมาตรา 72 ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ถึงแม้ว่ายังมีสภาพบกพร่องทางกายหรือทางจิตใจอยู่

สิทธิประโยชน์ของผู้ทุพพลภาพ

ผู้ทุพพลภาพของสำนักงานประกันสังคม ได้รับสิทธิประโยชน์หลายอย่างด้วยกัน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทดแทนการขาดรายได้ ค่าทำศพกรณีที่เสียชีวิต หรือกรณีเงินสงเคราะห์ทายาท ตามรายละเอียดดังนี้

1. ค่ารักษาพยาบาล ผู้ทุพพลภาพจะได้ค่ารักษาพยาบาลที่ครอบคลุมความเจ็บป่วยทุกอย่าง ซึ่งรวมถึงโรคที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ทุพพลภาพ โดยเมื่อเริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2534 ได้รับสิทธิค่ารักษาพยาบาลตามที่จ่ายจริงเดือนละไม่เกิน 1,000.00 บาท ต่อมาได้ปรับเป็น 2,000.00 บาท ในปี พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน

2. ค่าทดแทนการขาดรายได้ 50 % ของเงินเดือนสุดท้าย ผู้ทุพพลภาพจะได้ค่าทดแทนการขาดรายได้ดังกล่าวเป็นระยะเวลา ไม่เกิน 15 ปีเมื่อเริ่มโครงการและได้ปรับเปลี่ยนเป็นตลอดชีพในปี พ.ศ. 2538 เช่นกัน

3. ค่าทำศพกรณีที่เสียชีวิต ญาติของผู้ทุพพลภาพจะได้รับค่าทำศพเมื่อเสียชีวิต เป็นมูลค่า 20,000.00 บาท โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2538 และปรับเป็น 30,000.00 บาทในปี พ.ศ. 2540

4. เงินสงเคราะห์ทายาท ทายาทจะได้รับเงินสงเคราะห์ เป็นจำนวน 1.5 เท่าของเงินเดือน ถ้าจ่ายเงินสมทบมาไม่น้อยกว่า 3 ปี แต่ไม่เกินหรือเท่ากับ 10 ปี และจะได้รับเป็นจำนวนเงิน 5 เท่าของเงินเดือนถ้าจ่ายเงินสมทบมากกว่า 10 ปีขึ้นไป

สิทธิประโยชน์ของผู้ทพผลภาพดังกล่าวเป็นสิทธิประโยชน์ที่เป็นค่าทดแทนที่เป็นเงินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีสิทธิประโยชน์ที่เกิดจากการส่งเสริมอาชีพ หรือการสนับสนุนในด้านการศึกษาฟื้นฟูสภาพทพผลภาพใดๆ ซึ่งแตกต่างจากสิทธิประโยชน์ของคนที่พิการตามที่กล่าวต่อไป

สิทธิประโยชน์ของคนพิการ

องค์การสหประชาชาติประกาศให้ ปี 2524 เป็นปีคนพิการโลก โดยมีการประกาศปฏิญญาสากล โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ "คนพิการจะได้รับสิทธิเช่นเดียวกับคนอื่นในสังคม เป็นต้นว่าสิทธิที่จะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิทธิที่จะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และการมีงานทำที่เหมาะสม"

วัตถุประสงค์ของปีคนพิการสากลที่สำคัญมี 5 กลยุทธ์ ได้แก่

1. เพื่อปรับสภาพทางร่างกายและจิตใจของคนพิการให้เข้ากับสังคมได้
2. ช่วยเสริมประเทศสมาชิกและสร้างเครือข่ายการช่วยเหลือระหว่างประเทศ
3. ให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนโครงการการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับสภาพความพิการ

4. ชี้นำสังคมให้ทราบสิทธิของคนพิการ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

5. ส่งเสริมให้มีมาตรการป้องกันความพิการและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

ซึ่งต่อมาตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ.2525-2534 ให้เป็น

ทศวรรษคนพิการแห่งสหประชาชาติ

ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2524 หรือปีคนพิการสากลเป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการตื่นตัวในการให้สิทธิของคนพิการมากขึ้น ผู้พิการได้มีส่วนร่วมในการรักษาสิทธิมากขึ้น และได้ร่วมกิจกรรมกับองค์การนานาชาติมากขึ้น

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประเทศไทย คือ การประกาศใช้ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งก่อให้เกิดการสนับสนุนสิทธิของผู้พิการมากมายกว่าที่เคยมีมา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ก่อตั้งศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติขึ้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เพื่อตอบสนองกับ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูฯ ดังกล่าว

2. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมได้ขึ้นทะเบียนคนพิการตาม มาตรา 14 ของ พรบ.ดังกล่าว โดยคนพิการที่ขึ้นทะเบียนไว้จะได้รับการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ จากหน่วยงานราชการ

3. คนพิการที่ขึ้นทะเบียน จะได้รับการสงเคราะห์ตามมาตรา 15 ได้แก่

3.1) บริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เพื่อปรับสภาพร่างกาย ทางสติปัญญาหรือทางจิตใจ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้นตามที่กระทรวงกำหนด

3.2) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษายาอาชีพ หรืออุดมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสม ซึ่งให้ได้รับโดยการจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดรวมในสถานศึกษาธรรมดาก็ได้ โดยให้ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

3.3) คำแนะนำชี้แจงและปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและสมรรถภาพที่มีอยู่ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้

3.4) การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆที่จำเป็นสำหรับคนพิการ

3.5) บริการจากรัฐในการเป็นคดีความและในการติดต่อกับทางราชการ

4. มีการจัดตั้งกองทุนที่เรียกว่า "กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ" ให้เป็นกองทุนหมุนเวียนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินงานสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการทางด้าน การแพทย์ การศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพ ตลอดจนศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

5. การออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือสถานบริการ สาธารณะอื่นๆ ที่ต้องมีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกโดยตรงแก่คนพิการ

6. การออกกฎกระทรวงให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการของเอกชนรับคนพิการเข้าทำงานตามสัดส่วนร้อยละ 0.5 ในกรณีที่มีคนงานมากกว่า 200 คน

7. มีคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเกิดขึ้น และมีสำนักงานในกรมประชาสงเคราะห์ ดูแลสวัสดิภาพและสวัสดิการคนพิการโดยเฉพาะ

สิทธิประโยชน์ของผู้ทุพพลภาพเมื่อเทียบกับคนพิการ

ผู้ทุพพลภาพในโครงการประกันสังคมมีสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับการสงเคราะห์แตกต่างกันมากกับสิทธิของคนพิการ ผู้ทุพพลภาพถือว่าเป็นผู้ที่เคยทำงานแล้วแต่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ดังนั้นการพิจารณาของสำนักงานประกันสังคมจึงเน้นเงินทดแทนเป็นหลัก แต่ในกรณีของคนพิการซึ่งบางส่วนสามารถจะส่งเสริมการปฏิบัติงานและทำอาชีพได้ จึงมีกิจกรรมเพื่อเสริมด้านการประกอบอาชีพและให้มีการยอมรับจากสังคมมากขึ้น ความเหมือนและความแตกต่างดังกล่าวสามารถสรุปเป็นตารางได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบสิทธิประโยชน์ระหว่างผู้ทุพพลภาพกับคนพิการ

สิทธิประโยชน์	ผู้ทุพพลภาพ	คนพิการ
คณะกรรมการดูแลเฉพาะกลุ่ม	ไม่มี	มี
ค่ารักษาพยาบาล	2000 บาท/เดือน	ฟรี
ค่าทดแทนการขาดรายได้	มี	ไม่มี
ค่าทำศพกรณีเสียชีวิต	มี	ไม่มี
เงินสงเคราะห์ทายาท	มี	ไม่มี
กองทุนพัฒนาที่กู้ยืมได้	ไม่มี	มี
การระบบให้ฟื้นฟูทางการแพทย์	ไม่มี	มี
มีระบบให้การศึกษาทุกระดับ	ไม่มี	มี
มีระบบการฝึกอาชีพ	ไม่มี	มี
มีระบบอำนวยความสะดวกในสังคม	ไม่มี	มี
การบริการจากรัฐกรณีพิเศษ	ไม่มี	มี

แนวคิดของงานวิจัย

ตามประกาศสำนักงานประกันสังคม เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ในกรณีทุพพลภาพ พ.ศ. 2536 ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า ผู้ทุพพลภาพของสำนักงานประกันสังคมไม่สามารถทำงานได้ แต่เนื่องจากผู้ทุพพลภาพอาจจะมีอาการดีขึ้นและอาจสามารถปฏิบัติงานได้อีกครั้งหนึ่งซึ่งสำนักงานประกันสังคมจะต้องปรับสิทธิประโยชน์ของผู้ทุพพลภาพกลุ่มนี้ แต่เนื่องจากสำนักงานประกันสังคมยังมีข้อมูลของการติดตามผู้ทุพพลภาพหลังจากอนุมัติสิทธิประโยชน์ไปแล้วไม่ครบถ้วน รวมทั้งความเหมาะสมของสิทธิประโยชน์ที่ให้อ้างกล่าว และไม่ทราบแน่ชัดถึงปัญหาของผู้ทุพพลภาพหรือการดูแลผู้ทุพพลภาพที่บ้าน จึงเป็นเหตุผลที่สำนักงานประกันสังคมจัดโครงการวิจัยนี้ขึ้นมา

การดำเนินการวิจัยของคณะผู้วิจัยมีแนวคิดเพื่อที่จะทราบสภาพทั่วไปของผู้ทุพพลภาพ จากข้อมูลที่สำนักงานประกันสังคมที่มีอยู่ ร่วมกับการเยี่ยมบ้านผู้ทุพพลภาพ เพื่อให้ทราบสภาพที่แท้จริงของผู้ทุพพลภาพที่เป็นปัจจุบัน ณ ขณะที่ยี่ยมบ้าน เพื่อจะพิจารณาถึงการพัฒนาหาแนวทางการปรับเปลี่ยนสิทธิประโยชน์ของผู้ทุพพลภาพที่เหมาะสม โดยเน้นข้อมูลที่สำคัญ หัวข้อต่อไปนี้

1. ข้อมูลและรายละเอียดของผู้ทุพพลภาพ
2. สภาพทุพพลภาพและการดูแลผู้ทุพพลภาพที่บ้าน
3. ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้ทุพพลภาพ
4. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์รวมทั้งการรักษาพยาบาล
5. ความสามารถในการฝึกอาชีพและการประกอบอาชีพหารายได้

6.ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและค่ารักษาพยาบาล

7.ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ทุพพลภาพที่บ้าน

8.บทบาทของสำนักงานประกันสังคมในการพัฒนาการดูแลผู้ทุพพลภาพ

จากแนวคิดดังกล่าวคาดว่าจะสามารถจะทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของผู้ทุพพลภาพ ณ ที่บ้าน คุณภาพการดูแล สิ่งแวดล้อม สภาพการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายและใจหลังเป็นผู้ทุพพลภาพ การเจ็บป่วยและการดูแลรักษาพยาบาล ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น และความคิดเห็นของผู้ทุพพลภาพและญาติต่อสำนักงานประกันสังคม

ข้อมูลที่ได้ดังกล่าวจะถูกรวบรวมวิเคราะห์พิจารณา และจะได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาปรับเปลี่ยนสิทธิประโยชน์ของผู้ทุพพลภาพ เพื่อนำเสนอต่อสำนักงานประกันสังคมต่อไป